

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної

Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНИХ НАВИЧОК
ПЕРШОКЛАСНИКІВ
ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Студентки 2 курсу МАПДЗ групи
Освітньої програми: Початкова освіта.
Дошкільна освіта.

Спеціальності: 013 Початкова освіта
Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Богоцької Вікторії Василівни

Науковий керівник: **Шикиринська Олександра Василівна,**
кандидат педагогічних наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2021 рік

З М І С Т

Вступ	3
Розділ 1. ГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА	
ПРОБЛЕМА	
1.1. Аналіз базових понять дослідження	8
1.2. Наукові передумови становлення і розвитку графічних навичок у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	11
1.3. Освітній потенціал авторських педагогічних технологій	15
Розділ 2. ПРОДУКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ	
РУЧНОЇ ВПРАВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ	
2.1. Хід та результати вивчення рівнів підготовки руки першокласників до письма	27
2.2. Розвиток ручної вправності молодших школярів засобами технології Марії Монтессорі	37
2.3. Удосконалення графічної підготовки першокласників шляхом впровадження технології Євгенії Потапової	44
Висновки	53
Список використаних джерел	54
Додатки	58

ВСТУП

Успішна соціалізація дитини старшого дошкільного і молодшого шкільного віку можлива за умови ефективного формування комунікативної компетентності, що передбачає належну мовну і мовленнєву підготовку носіїв мови. Провідним завданням вивчення української мови і літератури у початковій школі Державним стандартом початкової освіти визначено так: «розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності користуватися мовою в особистому і суспільному житті; розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [38, с. 94].

Здатність користуватися мовою фахівці трактують як спроможність у різних життєвих, навчально-пізнавальних, професійних ситуаціях користуватися різними видами мовленнєвої діяльності, серед яких важливе місце посідає письмо. Опанування й закріплення нового матеріалу, розвиток творчих здібностей, підтримка дружніх стосунків, переосмислення певних вчинків або моментів з власного життя у людини пов'язано саме з письмом. Письмо називають базовою навичкою, тобто загальнонавчальною, на якій практично ґрунтується вся подальша освіта, отже старший дошкільник і молодший школяр, які не засвоїли її вчасно, неодмінно будуть стикатися з труднощами у навчанні.

Важливим напрямком формування у дітей старшого дошкільного й молодшого шкільного віку писемного мовлення є становлення графічних і каліграфічних навичок, удосконалення фонетичного слуху, розвиток дрібних м'язів руки. Саме їх слід вважати передумовою створення елементарних умінь графічної діяльності.

Письмо – складна мовленнєва навичка, яка містить виконання тонких координованих рухів руки. Техніка письма вимагає злагодженої роботи дрібних м'язів руки, добре розвиненого зорового сприйняття і довільної концентрації уваги. Непідготовленість до письма, недостатній розвиток дрібної моторики, зорового сприйняття, уваги може привести до виникнення негативного ставлення до навчання, загального тривожного стану дитини у

школі. Тому до початку шкільного навчання та на його першому етапі важливо розвивати механізми, необхідні для оволодіння процесом письма, створювати умови для накопичення дитиною рухового і практичного досвіду, розвитку навичок ручних вмінь.

З перших днів навчання у школі докорінно змінюється вся система організації життя учня. Це – нові умови життєдіяльності, нова форма поведінки, новий вид діяльності – навчання. Особливі труднощі в освітньому процесі відзначаються саме на уроках письма у період навчання грамоти. Традиційно зберігається упереджене ставлення першокласників до цих уроків передусім через появу швидкої фізичної втомлюваності, переважанням одноманітних каліграфічних вправ серед тренувальних завдань. Тому актуальною педагогічною проблемою залишається пошук результативних технологій розвитку ручної вправності старших дошкільників в молодших школярів.

Проблемою підготовки руки майбутніх першокласників до письма займалися відомі вітчизняні педагоги – А. М. Богуш, Г. А. Іваниця, І. Ф. Кирей, В. П. Кучинський, І. М. Лапшина, Н. В. Маліновська, О. В. Проскура, О. Ю. Прищепа, В. А. Трунова та інші. Ними описані методи і прийоми формування каліграфічних навичок, систематизовані підготовчі вправи та ігри, розвивальні графічні вправи і завдання; розроблені методичні рекомендації до проведення графічних занять з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

Так, О. В. Проскура зазначає, що гармонійному розвитку дитини сприяють різні продуктивні види активності – зображувальна діяльність, конструювання, ліплення, трудові вправи, різноманітні зміцнювальні завдання. На її думку, для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку необхідно створювати всі умови для розвивальних занять і особливо піклуватись про своєчасне оволодіння дитиною основною для кожного віку діяльністю.

Дитячий психолог Е. Хейнсток максимально сприятливим періодом

щодо становлення навичок письма називає вік від 4-х до 5-ти років. На шостому році життя необхідні рухові навички стабілізуються, закріплюється й урізноманітнюється координація рухів, злагодженість зорового сприймання і довільної уваги.

У наш час педагоги-практики все активніше вивчають авторські технології становлення і розвитку ручної вправності дітей, зокрема технологію Марії Монтесорі, Євгенії Потапової, Бориса Нікітіна, Євгена Шулешка та інших. Дидактичний потенціал названих авторських технологій може поширюватися як на дітей старшого дошкільного, так і молодшого шкільного віку.

Саме зі вступом дитини до школи процес графічної підготовки набуває систематичного й комплексного характеру. Але деякі її складові недостатньо опрацьовані педагогічною наукою й інноваційним практичним досвідом. Тому **тему роботи ми сформулювали так: «Формування графічних навичок першокласників засобами авторських технологій».**

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні освітнього потенціалу авторських технологій задля графічної підготовки першокласників на уроках навчання грамоти.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) вивчити наявну психолого-педагогічну літературу з проблеми підготовки руки до письма;

2) проаналізувати стан графічної підготовки першокласників до письма у педагогічній практиці та з'ясувати критерії, показники та рівні її сформованості;

3) дібрати й обґрунтувати перспективні авторські технології підготовки руки першокласників до письма;

4) сформулювати методичні рекомендації учителям і батькам першокласників щодо продуктивної графічної підготовки.

Об'єктом наукового дослідження є процес графічної підготовки молодших школярів на уроках навчання грамоти, а **предметом** –

упровадження продуктивних технологій підготовки руки до письма.

В ході експериментального пошуку ми сформулювали робочу **гіпотезу** дослідження: підготовка руки до письма матиме максимальну результативність при узгодженому впровадженні елементів авторських технологій розвитку ручної вправності, оскільки їх застосування сприятиме успішному розвитку дрібних м'язів руки та координації зорового та рухового аналізаторів.

У процесі виконання дипломної роботи нами використані такі **методи** наукового дослідження:

теоретичні: аналіз і синтез джерелознавчої літератури з проблеми дослідження для визначення теоретичних і методологічних засад експериментальної роботи; аналіз і теоретичне узагальнення педагогічного досвіду для визначення стану вирішення проблеми у практиці навчання рідної мови; розроблення шляхів підготовки руки першокласника до письма у період навчання грамоти;

емпіричні: бесіди, анкетування, спостереження на уроках української мови у період навчання грамоти; контрольні зрізи для виявлення рівня підготовки руки до письма, з'ясування труднощів; педагогічний експеримент (констатувальний етап) для виявлення рівнів сформованості графічної підготовки та передбачення педагогічних умов ефективного впровадження елементів авторських технологій підготовки руки першокласників до письма;

кількісний і якісний аналіз результатів дослідного навчання для виявлення ефективності пропонованих технологій графічної підготовки.

База дослідження – 1-В клас Комунального закладу «Загальноосвітня середня школа №11 Вінницької міської ради», де автор дипломної роботи працює вчителем початкової школи (28 учнів).

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження повідомлялися на науковій конференції студентів факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди «Актуальні проблеми навчання і виховання

молодших школярів» (24-25 травня 2021р., м. Харків); III Регіональній студентській науково-практичній інтернет-конференції «Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (2 квітня 2021р.).

Публікації:

- Богоцька В. Використання матеріалів «веселої абетки» для формування у першокласників основ грамоти / В. В. Богоцька // Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку : матеріали III Регіональної студентської науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 2 квітня 2021р.). / Упор. Лапшина І.М., Віннічук А.П. – Вип. 3. – Вінниця: ВДПУ, 2021. – С. 48-53.
- Богоцька В. Впровадження нетрадиційних прийомів підготовки першокласників до письма / В.В. Богоцька // Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів: матеріали наукової конференції студентів факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (24-25 травня 2021р., м. Харків). – / За заг. ред. Л.П.Ткаченко. – Вип. 11. – Харків: ХНПУ імені Григорія Сковороди, 2021. – С. 31.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку літератури, додатків.

В И С Н О В К И

В основі оволодіння письмом лежать зорові й рухові навички. Процес формування навички письма фахівці дошкільної та початкової освіти умовно поділяють на чотири стадії: орієнтувальна (3-6 років), початкова (6-7 років), розвивальна (7-10 років), удосконалювальна (11-18 років). Молодший шкільний вік вважається початковою стадією, під час якої дитина на основі закладених у дошкільному дитинстві рухових умінь й зорово-просторових уявлень ознайомлюється з безпосередніми графічними рухами й зоровими образами літер, набуває елементарного графічного досвіду. Від правильної організації цього досвіду великою мірою залежить успіх перших років навчання у школі.

Письмо – комплексний вид навчальної діяльності. Воно складається з цілої низки структурних компонентів, багатьох знань і умінь, оволодіння якими – складний і тривалий процес. Дитина, навчаючись писати, оволодіває трьома групами навичок:

- технічними – правильно користуватися письмовим приладдям, координувати рухи м'язів і суглобів рук, виконувати складні, тонкі, точні рухи;
- графічними – правильно зображувати окремі графічні одиниці, писати літери з необхідним нахилом, розміщувати їх рівномірно у слові і в рядку, правильно з'єднувати, дотримуватися визначеної відстані між словами;
- орфографічними – правильно визначати звуковий і буквений склад слів, коментувати їх написання, самостійно добирати відповідні слова.

Під час формування графічних навичок, як і будь-яких інших, у корі великих півкуль мозку створюються відповідні нервові зв'язки, умовні рефлекси, асоціації між почутим, вимовленим і побаченим словом, складом,

літерою. Одночасно з реагуванням на той чи інший знак – символ дитина має виконати ряд правил: сісти за парту відповідно до вимог гігієни; правильно розташувати зошит, взяти ручку і, дивлячись на зразок, приступити до написання зображення літери (складу, слова, речення).

Рухи під час зображення літер, складів, слів залежать від фізичного розвитку дитини, попередньої підготовки взагалі – психологічної готовності до навчання. Треба враховувати те, що у частини першокласників недостатньо розвинена рука, пальці не можуть протягом тривалого часу виконувати необхідні рухи. Враховуючи складність і багатоплановість дій при одночасному дотриманні кількох правил, у дітей виникає надмірне напруження руки, інколи і скутість всього тіла. Як наслідок, рука втрачає свою рухливість.

Систематичні вправи і постійний контроль за правильним, чітким і красивим зображенням окремих літер сприятимуть вихованню в учнів терпіння й наполегливості в досягненні кращих результатів.

Техніка письма повинна дійти такого ступеня, щоб у процесі численних вправ, які першокласник виконує свідомо, вона не перешкоджала основному – правильному висловленню думки на письмі, тобто не становила б ніяких труднощів, а сприяла тому, щоб процес правильного зображення літер відбувався автоматично.

Правильний добір приладдя до письма та вміле користування ним – одна з головних передумов вироблення в учнів правильного і красивого письма.

У процесі підготовки першокласників до письма педагог стикається з багатьма труднощами, які пов'язані з різним розумовим розвитком вихованців, з неоднаковою підготовленістю дітей. Слід враховувати неоднаковий рівень розвитку сприймання, уваги, пам'яті, уміння слухати, бачити та спостерігати тощо. Проведений констатувальний етап педагогічного експерименту дозволив нам виявити три рівні підготовки руки

до письма: високий, середній (достатній) і низький. Характеристики школярів за цими рівнями різняться ручною вправністю, сформованістю зорово-просторових уявлень, наявністю умінь розрізняти подібні за написанням графічні знаки, умінь наслідувати зразок і самостійно перевіряти якість виконаного завдання.

Найбільш ефективними авторськими технологіями формування ручної вправності вважаємо технологію Марії Монтесорі та технологію Євгенії Потапової «Радість пізнання». У цих технологіях є чимало спільного: віра у життєві сили кожної дитини; твердження про вроджений інтерес до навчання; встановлення партнерських стосунків з дітьми; побудова освітнього простору для досягнення високого освітнього ефекту.

Разом з тим, технології і різняться певними аспектами: Марія Монтесорі враховувала планування цілого дня перебування дитини у школі, а Євгенія Потапова орієнтувалася лише на уроки письма у період навчання грамоти. В «будинках дитини» розвивальний простір планувався на самостійну (індивідуальну) роботу вихованців, Євгенія Потапова залучає дітей передусім до фронтальної та групової роботи.

Проте можна упевнено стверджувати, що технологія «Радість пізнання» є удосконаленою або модифікованою версією технології вільного саморозвитку, оскільки запланований кінцевий результат – гармонійний розвиток кожної дитини з урахуванням її індивідуальних здібностей, інтересів, запитів, темпу розвитку.

В результаті написання дипломної роботи ми склали ряд рекомендацій для вчителів початкової школи:

1. Розвивати дрібні м'язи руки дитини слід починати ще дошкільному віці. Тому важливо продумати спільну роботу педагогів дошкільних закладів і початкової школи.

2. Система підготовчих зміцнювальних вправ повинна містити такі види роботи: малювання, штрихування, ліплення, роботу з конструктором, ігри з дрібними предметами тощо. Ефективні педагогічні технології інтегрують саме ці види діяльності дітей у розвивальний простір закладу освіти.
3. Варто ретельно добирати власне графічні і підготовчі зміцнювальні вправи, враховуючи вікові можливості вихованців, рівень ручної вправності, сформованості зорово-просторових уявлень.
4. Вчителям необхідно урізноманітнювати заняття з навчання грамоти за допомогою розвивальних і дидактичних ігор, інших пізнавальних (розвивальних) вправ і завдань. Активно впроваджувати перелік матеріалів авторських педагогічних технологій.
5. Ефективними для підготовки руки першокласників до письма вважаємо такі форми графічної і мистецької роботи:
 - пальчикову гімнастику, ігри для зміцнення дрібних м'язів руки;
 - ігри з тінню;
 - ліплення;
 - малювання, розфарбовування навчальних картинок;
 - конструювання з паперу або м'якого дроту;
 - роботу з папером (вирізування, аплікації);
 - роботу з тканиною (вирізування, аплікації, пришивання гудзиків);
 - роботу з природнім матеріалом (аплікації);
 - створення та штрихування тематичних композицій;
 - з'єднання суцільною лінією по крапках;
 - обведення «лінія в лінію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова И.А. Подготовка ребенка к школе: Книга для родителей будущего первоклассника. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 224с.
2. Богуш А.М., Крутий К.Л., Маковецька Н.В. Підготовка руки дитини до письма. – Запоріжжя: ЛПС Лтд, 1999.
3. Богуш А. М. Готуємо руку дитини до письма. – Вид.2. - Тернопіль: Мандрівець, 1999. – 56с.
4. Варенцова Н. Готовим руку к письму // Дошкольное воспитание. – 2006. - №3. – С.41-44.
5. Гаврина С.Е., Кутявина Н.Л., Топоркова И.Г., Щербинина С.В. Развиваем руки – чтоб учиться и писать, и красиво рисовать: Популярное пособие для родителей и педагогов.- Ярославль: Академия развития, 1998. – 192с.
6. Горбань Т. Будуть пальчики слухняними. Розвиток дрібної моторики у дітей з ДЦП // Початкова школа. – 2014. - №6. – С.47-48.
7. Готовність дитини до школи: короткий словник термінів, бібліографічний покажчик / Укладачі: Коцьона О.С., Лапшина І.М., Ніщук Г.М./ За заг. ред. І. М. Лапшиної. – Вінниця: ВДПУ, 2006. – 60с.
8. Готуй руку до школи // Розкажіть онуку. – 1999. - №3. – С.17.
9. Гудзик І.П. Компетентнісно орієнтоване навчання мови в початкових класах (у школах з українською мовою навчання). – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2007. – 496с.
10. Гурьянов Е. В., Щербак М. К. Психология и методика обучения письму в букварный период. – М.: Учпедгиз, 1952.
11. Дичківська І.М., Поніманська Т.І. М.Монтессорі: теорія і технологія. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2000. 304с.
12. Інновації в докільлі. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід : посібник на допомогу дошкільним працівникам / Автор-упор. : Л.В. калуська, М.В. Отрощенко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. 376с.

13. Кирей І.Ф., Трунова В.А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 141с.
14. Кондратенко Л.О., Прищеп О.Ю. Технологія попередження дисграфії. – К.: ГЛАВНИК, 2005. – 96с. (серія „Психологічний інструментарій”).
15. Королькова А. Д., Кузьміна Н. В. Підготовка руки дитини до письма // Дошкільне виховання. - 2018. - №8. – С.46-47.
16. Країна пальчикових ігор // Розкажіть онуку. – 2009. - №9. – С.15 – 17.
17. Лапшина І.М. Вчимося писати. Зошит для письма. 1 клас. – Вінниця: ПП АІСТ-прес, 2006. – 80с.
18. Лапшина І. Готовність майбутніх учителів початкової школи до освітньої діяльності з ліворукими школярами / І.М. Лапшина // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / за заг. ред. О.А. Голюк. – Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2018. – Вип.1. – С. 121-125.
19. Лапшина І.М., Литовченко В.М. Готуємося писати: Зошит для підготовки руки до письма. – К.: ВД Калита, 2006. – 64с.
20. Лебедева І.І. Формування навичок каліграфічно правильного письма (з досвіду роботи) // Початкова школа. – 2016. - №1. – С.10 – 11.
21. Лінгвістичний енциклопедичний словник / Под ред. В.М.Ярцева. – К., 1990. – 682с.
22. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364с.
23. Новий словник (тлумачний) української мови. У 3-х т. / Укл. В.Яременко, О. Сліпушко. – Вид. 2е. – К.: АКОНІТ, 2001. – Т.2. – 928с.
24. Орел Д. Щоб діти навчилися гарно писати, моторику рук їхніх слід розвивати: Прийоми розвитку дрібної моторики та графо моторних

- навичок / Діана Орел // Учитель початкової школи. – 2020. - №3-4. – С. 57-59.
25. Павлов И.П. Полн. собр. соч. - Т. III, IV. - Москва, 1947.
26. Потапова Е.Н. Радость познания: книга для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 96с. (Творческая лаборатория учителя)
27. Прищепа О.Ю. Запобігання неправильному розвитку почерку // Початкова школа. - 2003. - №2. – С.17-18.
28. Прищепа О.Ю., Шпакова В.І. Формування навичок письма цифр і букв на уроках математики // Початкова школа. – 2019. - №8. – С.44 – 49.
29. Проскура О.В. Два завдання перед школою // Початкова школа. – 2009. - №8. – С.36 – 37.
30. Психологічний словник / Під ред. В.І.Войтко. – К.: Вища школа, 1983.
31. Психология детей дошкольного возраста / Под ред. Запорожца А.В. и Эльконина Д.Б. – М.: Просвещение, 1964.
32. Радомирська О.Л. Зошит для письма: для дітей 5 – 8 років. – Вид.2. – Вінниця: Тезис, 2010.
33. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: Посібник для батьків і педагогів: Програма навчання в дитячому садку. – К.: Школа, 2011. – 46с.
34. Салієнко В.С. Як навчити першокласника швидко і правильно писати // Початкова школа. – 2014. - №9. – С.10.
35. Свириднюк Т.П. Підготовка руки до письма // Початкова школа. – 2017. - №7. – С. 24-25.
36. Скрипченко Н.Ф., Прищепа О.Ю. Уроки письма в 1 класі. – К., 1986.
37. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. – Т.2. – К.: Радянська школа, 1976.
38. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К.: ТД «Освіта-центр», 2018. – 240с.
39. Тлумачний словник / Упор. І.К.Білодід. – К.: Наукова думка, 1970. – Т.2.

40. Шарапова Л.С. Навчання першокласників письма // Початкова школа. – 2009. - №10. – С.37-39.
41. Шкарбан Л. Особливості формування каліграфічних навичок у шестирічних першокласників / Л. В. Шкарбан // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2011. – Серія 17. – Вип. 18. – С. – 196-199.
42. Шкарбан Л. Діагностичний інструментарій щодо виявлення провідної руки / Л.В. Шкарбан // Початкова школа і сучасність. – 2017. - №7. – С. 9-11.
43. Шкарбан Л. Диференційовані завдання для ліворуких учнів (на допомогу вчителю) / Л.В. Шкарбан // Початкова школа і сучасність. – 2017. - №10. – С. 3-5.
44. Шкарбан Л. Особливості організації навчально-пізнавальної діяльності ліворуких учнів / Л.В. Шкарбан // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2017. - №144. – С. 247-250.
45. Эльконин Д.Б. Детская психология. – М.: Учпедгиз, 1960.
46. <https://vseosvita.ua/> ... / vpravi-dla-rosvitku-mizpivkulnoi-vza...